

X 237.410

Szőlő

Bor

Termelés

Fogyasztás

Társadalom

Borkultúra és társadalom

*visszatekintve
a 21. századi
Magyarországról*

Nemzeti Kulturális Alap

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

© Agroinform

© Magyar Bortörténeti Társaság

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001162306

Szerkesztette

Muskovics Andrea Anna

Felelős kiadó

Bolyki Etelka ügyvezető igazgató
Agroinform Kiadó

Borítóterv és tipográfia

Fónagy Dániel

Tördelés

Sándor Anna

ISBN 978-963-08-5828-1

X 237410

A nyomdai munkálatokat az Agroinform Kiadó és Nyomda végezte.

Felelős vezető: Stekler Mária

1149 Budapest, Angol u. 34. • www.agroinform.hu

2013/49

Tartalom

Csoma Zsigmond 60 éves. Szerkesztői köszöntés	9
Csoma Zsigmond felemás életrajza	10

Szőlő-borkultúra

ANDRÁSFALVY BERTALAN: A budai szőlőművelés. Néprajzi vázlat	14
LUKÁCS LÁSZLÓ: Dunántúl Tokaja. A Móri borvidék néprajzáról	25
BECK TIBOR: Fiatal, mégis vén – 15 éves a Tolnai borvidék. A Tolnai borvidék története	34
HALÁSZ PÉTER: „...fő a must a nagy hardúkba tűz nélkül...” Adalékok a moldvai magyarok 19. század végi szőlő- és borkultúrájához	45
HORVÁTH ISTVÁN: „Az Uraság asztalára mindenkor elegendő és jó óbort adni lehessen.” A Pécsi Papnevelő Intézet szőlő- és borgazdálkodása 1736 és 1875 között	53
GYULAI ÉVA: Balassi Bálint szőlei Miskolcon	60
ZELÉNÁK ISTVÁN: Szepsi Laczkó Máté és a tokaji aszú	66
OROSZ ISTVÁN: Dercsényi János és a tokaji bor	72
BITSKEY ISTVÁN: Gröber Jenő, „az Egri Bikavér atyja”	77

MUSKOVICS ANDREA ANNA: Adatok a tárnoki szőlőhegy építészeti emlékeihez	78
KNÉZY JUDIT: A szennai Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény „szőlőhegye” és a somogyi szőlőhegyi építmények változatainak kérdése. Vázlat	84
KEMECSE LAJOS: A tokaji ház a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban	94
KOCSIS GYULA: Pest-Pilis vármegye néhány jelesebb 19. század közepi szőlő- és bortermelő térségének összehasonlító vizsgálata	104
SIMON ANDRÁS: A szőlő szedése és válogatása szüretkor	117
NÉMETH KRISZTINA: Szőlőhegyi barangolás, életképek	124
HALÁSZ IMRE: Pinceverések Zala vármegyében	133

P. SZALAY EMÓKE: Adatok a református egyház borosodény készletéhez – ónpalackok	137
GRÁFIK IMRE: „A jó bornak nem kell cégér.” (De a helynek, ahol árulják, talán igen, illetve nem árt)	144
VEREBÉLYI KINCŐSÓ: „Figura, melyben az esztendőnek négy fertályainak tulajdonságai megírattnak.”	154
VOIGT VILMOS: Szőlőfürtök az orosz fémikonok keret-részein	163

GYULAI FERENC – PÓSA PATRÍCIA – MRAVCSIK ZOLTÁN – KENÉZ ÁRPÁD – PETŐ ÁKOS – GYULAI GÁBOR: Szőlőleletek a Kárpát-medence régészeti korszakaiból	171
SZABÓ ISTVÁN: Kitaibel Pál feljegyzései útinaplóiban a szőlőre vonatkozóan	186
KOCSIS LÁSZLÓ: Teleki Zsigmond által előállított szőlőalanyok eredete	190
BARISKA ISTVÁN: A kőszegi szőlő- és bortermelés rövid története	196
MOHOS MÁRIA – MÁTÉ ANDREA: A Soproni borvidék az első világháborúig	201
BÖDÖR PÉTER – BARANYAI GÁBOR – PUSKÁS JÁNOS: Gondolatok Isten itt felejtett kalapjáról, a Somlóról	210
MALATINSZKY ÁKOS – MRAVCSIK ZOLTÁN: Az Északi-Cserhát szőlőhegyeinek tájtörténete és természetvédelmi jelentősége	215
MAKRA LÁSZLÓ – MIKA JÁNOS – VITÁNYI BÉLA: A tokaji bor jellemzőinek kapcsolata az éghajlati változókcal	224
ZANATHY GÁBOR: A szőlő zöldmunkáinak fejlődése	235
MIKULÁS JÓZSEF: A szőlővédelem gondjai és megoldási lehetőségei régen és ma	243
PUSKÁS JÁNOS – BARCZIKAY GÁBOR – NOWINSZKY LÁSZLÓ – BARANYAI GÁBOR: Feromon- és fénycsapdával gyűjtött szőlőkártevő lepkék mennyisége a holdfázisokkal összefüggésben	252

HÁLA JÓZSEF: Noé szőlője Istenmezején	257
FÓRIS ÁGOTA: A borkultúra hagyományai a terminológia szemszögéből	268
GELENCSÉR JÓZSEF: A szőlőre létrejött jogviszonyok típusai, sajátosságai a Káli-medencében a feudalizmus idején	274
TÓTHNÉ IGÓ ZSUZSANNA: Kulturális- és borturizmus az Észak-magyarországi régióban	285
BARDI TERÉZIA: „Életnek vize, nyiss magadnak utat, / a szomjú hívek keresik e kútát”	293

Kereskedelem, italkultúra, fogyasztás

NAGY BALÁZS: A bor útja: a középkori európai borforgalomról	300
DOMINKOVITS PÉTER: Borkereskedelem és háború – Sopron 1605. Adatok és kérdések egy forrás kapcsolatán	304
BUZA JÁNOS: Bort polturáért? Polturát borért! Adalékok a 17. század első felének bor- és pénzforgalmához	309
CSÁKI ÁRPÁD: Kézdivásárhely vásárai és sokadalmai a 18. században	313
BITSKEY ISTVÁN: Pázmány Péter és a borfogyasztás	321
CZIRÁKI ZSUZSANNA: Brassói adalékok a közösségi borfogyasztás színtereihez és funkcióihoz a 17. század eleji Erdélyben	324
PAPP IMRE: Borfogyasztás és bortermelés a 19. századi Franciaországban	329
MÓD LÁSZLÓ: „Kocsma volt ez, a jó bort kedvelők helye...” Adalékok egy szegedi borkimérés működéséhez	337
S. LACKOVITS EMÓKE: A bor a bakonyi és Balaton-felvidéki jeles napi szokásokban a 19. század végétől a 20. század közepéig	344
SERFŐZŐ LILI – BOZSONYI KÁROLY – KMETTY ZOLTÁN: Jó bor, jó egészség? A magyarok borokkal kapcsolatos percepciói és attitűdjei	352
BÁTI ANIKÓ – BÁTI EDIT: Ünnepi ételek, nemes hozzávalók. A bor felhasználása az ételkészítésben ...	358
NOVÁK LÁSZLÓ FERENC: Pálinka vagy égetettbor?	367
TÓVÁRI JUDIT: Az angol sör- és borfogyasztás emlékei digitalizált röplapokon a British Library gyűjteményében	380
PETRŐCZI ÉVA: Puritán és antipuritán „dohány-kortyolgotók” Angliától Új-Angliáig és Magyarorszáig	387
KISBÁN ESZTER: Egy bokor hegedűs, egy veder bor, nyolc tál étel. Kézműves asztalok a kora újkorban	391
DUSNOKI-DRASKOVICH JÓZSEF: Ünnepek és fogyasztás a gyulai és a nagyvárosi kastélyban a 18. század közepén	401
PANYOR ÁGOTA: A Dél-alföldi régió hagyományos húskészítményeinek fogyasztási szokásai	409
SZABÓ ERZSÉBET: Pillantás a múltba, elötekintés a jövőbe – a Hagyományok-Ízek-Régiók gyűjtemény szerepe és jelentősége. Tények, gondolatok és remények a teljesség igénye nélkül	413
PALLÓNÉ KISÉRDI IMOLA: A Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) gyűjtemény	423

Gyümölcs- és kertkultúra

TÜDŐS S. KINGA: Székelyföldi gazdaasszonyok és veteményeskertjeik a 16–17. századi írásos források alapján	428
SZŐCSNÉ GAZDA ENIKÓ: Kultúrnövények tündöklése és bukása: a szemerjai dohány	433
FÜLÖP ÉVA: Gyümölcsstermesztés a magyarországi bencés kongregáció birtokain. A gazdasági gyümölcsök 1904-ben	436
OSVÁTH ZSOLT: Emlékeim szeretve tisztelt apósomról... – egy eddig ismeretlen visszaemlékezés Entz Ferencről	448

Társadalom, szerepek, életmód

BAGI ZOLTÁN PÉTER: A főlélmester és a bormester feladatai a tizenöt éves háború időszakában (1593–1606)	456
BESSENYEI JÓZSEF: Estoras Páltól, „a hunok hercegétől”, az Esterházyak burgenlandi boráig	462
TAKÁTS RÓZSA: Mozaikok a borászok és kertészek egyesületi szervezkedésének 19. századi történetéhez	470
PETERCSÁK TIVADAR: Az egri fertálymesterek közösségei	484
DEÁKY ZITA: Speciális női szerepek a vidéki társadalomban. A bábáktól a napszámosokig	492
KOVÁCS TERÉZ: A parasztság polgárosodása a kapitalizmusban Magyarországon	501
ÖRSZ JULIANNA: Életmódváltozás az alföldi paraszti kultúrában	508
KOTICS JÓZSEF: Megélhetési stratégiák és az értékrend etnikai dimenziói. Román–magyar együttélés a Tövisháton	517

Gazdaságtörténet

GÁLFFY LÁSZLÓ: Fontevraud vizei.	526
KURUCZ GYÖRGY: Uradalom és mezővárosi közösség Edelényben a 18. század második felében	536
NAGY MARIANN: Erdély helye a Habsburg Monarchia gazdasági térszerkezetében a kiegyezés előtti évtizedben	545
KÁPOSI ZOLTÁN: A herceg Batthyány–Strattmann-hitbizomány gazdasági változásai a 20. század első felében	561

Oktatás, ismeretek terjesztése

VERÓK ATTILA: „Általában mindenféle bor táplál.” Szőlészeti-borászati-élettani ismeretek az erdélyi szászok olvasmányanyagában (16–18. század).	572
HUDI JÓZSEF: Fábíán József szőlészeti-borászati szakkönyvének előfizetői	579
RÁCZ LÁSZLÓ: Mit tettünk és mit teszünk az oktatási formák keretében Egerben a borkultúráért?	586
A kötet szerzői	591
Tabula Gratulatoria	594
Csoma Zsigmond munkássága (1976–2012)	595